

Kontrollkäik Valgamaa Tugikeskusesse

(1) Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid 10.06.2013 etteteatamata ja 29.06.2013 ette teatatult MTÜ-le Valgamaa Tugikeskus kuuluvat ööpäevaringse erihooldusteenuse osutamise kohta.

MTÜ Valgamaa Tugikeskus (edaspidi *Tugikeskus*) osutab ööpäevaringset erihooldusteenust Valga linnas, aadressil Pargi 12.

Tugikeskuses osutatakse järgnevaid erihoolekandeteenuseid:

- ööpäevaringne erihooldusteenus sügava liitpuudega isikule
- ööpäevaringne erihooldusteenus ebastabiilse remissiooniga isikule

Lisaks osutab Tugikeskus toetatud elamise, töötamise toetamise ning igapäevaelu toetamise teenuseid.

Kontrollkäigu ajal osutas Tugikeskus ööpäevaringset erihooldusteenust 44 sügava liitpuudega ning ühele ebastabiilse remissiooniga isikule.

Õiguskantsler Tugikeskust varasemalt kontrollinud ei olnud.

(2) Õiguskantsler kontrollis, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokolli artiklis 3 sätestatud riigi ennetusasutuse funktsiooni, kas külastatud asutuses on tagatud isikute põhiõigused ja -vabadused.

(3) Kontrollkäigu raames külastasid õiguskantsleri nõunikud Tugikeskuse ruume ning vestlesid ringkäigu ajal asutuse töötajatega.

(4) Õiguskantsleri seisukoht

Kontrollkäigul tuvastas õiguskantsler Tugikeskuses probleemi klientide eraldamisega.

Nii selgus 10.06.2013 kontrollkäigul, et Tugikeskuses puudub eraldusruum. Tugikeskuse juhataja selgituste kohaselt puudub ööpäevaringse erihooldusteenuse sügava liitpuudega klientidel eraldusruumi järele vajadus. Varasemalt on ühte klienti eraldatud vajadusel oma toas, kuid nimetatud isik suunati teenusele mittesobivuse tõttu edasi SA Viljandi Haigla psühhiaatrikliinikusse. 10.06.2013 kontrollkäigul selgus veel, et ühes toas oli loodud võimalus selles toas elavate klientide teistest klientidest ohutuks eraldamiseks. Tugikeskuse arvates oli selline keskkond loodud kliendi eripärasid arvestades. 29.06.2013 toimunud kontrollkäigul selgus, et Tugikeskus oli loobunud võimalusest kasutada kõnealuste klientide teistest klientidest eraldamiseks nende tuba.

Sotsiaalhoolekande seaduse (edaspidi SHS) § 20² järgi võib ööpäevaringse erihooldusteenuse osutaja kasutada isiku, kes ei ole ööpäevaringset erihooldusteenust saama paigutatud kohtumäärusega, liikumisvabaduse piiranguna ainult eraldamist. Kohtu määruseta teenusel olevate isikute vabaduspõhiõigust on seadusandja lubanud piirata SHS § 20² lõike 1 järgi

ainult isiku eraldamise teel eraldusruumi¹ ning seda **vaid juhul**, kui on täidetud **kõik** sama paragrahvi lõikes 4 sätestatud tingimused:

- 1) isikust tuleneb otsene oht tema enda või teiste elule, kehalisele puutumatusele või füüsilisele vabadusele,
- 2) isiku suusõnaline rahustamine või muude meetmete kasutamine ei ole osutunud küllaldaseks ja
- 3) arst ei ole teenuseosutajale teadaolevalt eraldamise kasutamist konkreetse isiku suhtes välistanud.

Seega on eraldamine lubatud nii inimese enda kui ka teiste inimeste kaitseks. Põhiseaduse (edaspidi PS) § 13 järgi on igal isikul õigus riigi ja seaduse kaitsele. Nimetatud üldine kaitsepõhiõigus koostoides PS §-st 20 tuleneva vabadusõigusega sisaldab mõtet, et isiku vabaduse võtmine toimub üksnes seaduses ettenähtud alusel ja korras.

Ohjeldusmeetmena eraldamise rakendamine on väga intensiivne PS §-st 20 tuleneva vabadusõiguse riive, mille rakendamisel on kõrgendatud piinava, julma või väärikut alandava kohtlemise oht. Seepärast võib eraldamist kohaldada seadusest tulenevatel alustel ja korras üksnes eraldusruumis.²

SHS § 11⁴⁹ lg 2 p 2 järgi on teenuse osutaja kohustatud tagama ööpäevaringsel erihooldusteenusel viibiva isiku turvalisuse. Teatud olukordades võib eraldusruumi kasutamine seadusandja hinnangul olla ainus lubatud meede klientide turvalisuse tagamiseks. Nimelt on seadusandja ette näinud, et SHS § 20² lg 4 loetletud asjaolude koosesinemisel võib teenuse osutaja klientide turvalisuse tagamiseks kasutada eraldamist. Tegemist on niivõrd ohtliku olukorraga, et kliendi eraldamine tema enda või teiste turvalisuse tagamiseks võib olla õigustatud. Kui kliendist tuleneb oht enda või teiste elule ning suusõnaline rahustamine või muude meetmete kasutamine ei ole tulemuslikud, siis sellise ohtliku olukorra lahendamise teisi võimalusi seadusandja otsesõnu ette näinud ei ole. See tähendab, et olukorras, kus teenuse osutajal puudub nõuetekohane eraldusruum, ei ole lubatud kliendi liikumisvabadust eraldamise teel piirata.³

Eraldusruumi puudumine võib viia olukorrani, kus isik paigutatakse eraldamise eesmärgil ruumi, mis ei ole selleks sobilik. Näiteks isiku enda tuppa eraldamisel võivad talle ohtu kujutada samas ruumis olevad lahtised esemed või muud esemed, millega isikul on ennast võimalik vigastada. Samuti ei pruugi kõik ruumid olla sobivad isiku pidevaks jälgimiseks.⁴

¹ Sotsiaalministri 30.06.2009 määruse nr 58 „Tervisekaitse nõuded erihooldekandeteenustele ja eraldusruumile” § 7 lõike 1 järgi peab eraldusruum olema turvaline, ohutu ja sobiva sisustusega, mis ei võimalda tekitada vigastusi.

² Nõuded erihooldekande teenuse osutaja eraldusruumile on välja toodud sotsiaalministri 30.06.2009 vastu võetud määruses nr 58 „Tervisekaitse nõuded erihooldekandeteenustele ja eraldusruumile. Nimetatud määruse § 7 lg 1 järgi peab ööpäevaringse erihooldekandeteenuse osutajal olema eraldusruum, mis on turvaline, ohutu, valgustatud, nõuetekohase temperatuuriga ja sobiva sisustusega, mis ei võimalda tekitada vigastusi. Vastavat nõuet rakendatakse määruse § 12 järgi kõikide erihooldekandeteenuse osutajate suhtes alates 01.01.2012.

³ Eraldusruumi puudumisel ning turvalisuse tagamiseks kliendi liikumisvabaduse piiramise vajaduse esinemisel võivad teenuse osutaja käsutuses olevad vahendid viia ebaseadusliku vabaduse võtmiseni, mille eest karistatakse karistusseadustiku § 136 järgi kuni 5 aastase vangistusega.

⁴ Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee (CPT) on oma 16. üldaruande punktis 50 asunud seisukohale, et juhul, kui inimene paigutatakse eralduspalatisse, võib hooldustöötaja jääda väljapoole ruumi tingimusel, et inimene näeb hooldustöötajat täielikult ning viimane saab inimest jätkuvalt näha ja kuulda. Videovalve ei saa asendada hooldustöötaja pidevat kohalolekut. CPT 16. üldaruande on kättesaadav aadressil: <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-16.pdf>.

Tugikeskuse hinnangul ei ole teenust saavaid kliente vaja eraldada. Samas on Tugikeskus varasemalt ühte klienti vajadusel eraldanud tema enda tuppa ning välistatud ei ole eraldamise vajaduse tekkimine tulevikus. Teenuse osutajana puudub Tugikeskusel võimalus ööpäevaringsele erihoooldusteenusele suunatud klientide selekteerimiseks, mistõttu võib teenust asuma kasutama isik, kelle suhtes eraldamise kasutamine võib olla põhjendatud.

Kokkuvõtlikult on õiguskantsler seisukohal, et ööpäevaringse erihoooldusteenuse osutajana peab Tugikeskusel olema eraldusruum, kuna teiste ohjeldusmeetmete⁵ rakendamise võimalus tal puudub. Eraldusruum peab olema kättesaadav igal ajal, kuna kliendi eraldamise vajadus võib tekkida ootamatult. Vastasel juhul võib olla vajalik kliendi eraldamine selleks mitte kohandatud ruumi, kus võib tekkida lubamatu oht kliendi elule ja tervisele.

Eelnevast tulenevalt **teeb õiguskantsler MTÜ-le Valgamaa Tugikeskus ettepaneku tagada nõuetele vastava eraldusruumi olemasolu.**

(5) Kokkuvõte

Õiguskantsler teeb kontrollkäigu tulemusel isikute põhiõiguste ja –vabaduste efektiivsemaks kaitseks MTÜ-le Valgamaa Tugikeskus järgneva ettepaneku:

- tagada nõuetele vastava eraldusruumi olemasolu

Õiguskantsler palub MTÜ-lt Valgamaa Tugikeskus teavet tehtud ettepaneku täitmise kohta hiljemalt 01.09.2013.

⁵ Psühhiaatrilise abi seaduse § 14 lg 2 järgi on ohjeldusmeetmeteks füüsiline ohjeldamine, ohjeldamine ravimite abil, mehaaniline ohjeldamine ning eraldusruumi paigutamine.